

Ks. EUGENIUSZ MITEK

Przyjaźń młodzieńcza

Osoba w okresie wzrastania pragnie posiadać kogoś, komu można zaufać. Jest to naturalna potrzeba, która przejawia się w przyjaźni. W okresie tym następuje przyspieszony rozwój fizyczny i społeczny, intelektualny i emocjonalny, moralny i często religijny. Pociąga on za sobą szereg zmian, zwłaszcza w kontaktach interpersonalnych. Pojawia się próba pozostawiania rodziców na uboczu własnych zainteresowań, a dążenie do uczestnictwa w życiu rówieśników.

Niezależnie od powyższego rodzi się silne pragnienie posiadania kogoś bliskiego, z kim można się nie tylko spotkać i porozmawiać, ale także dzielić się swymi radościami i smutkami oraz wymieniać poglądy. Tym kimś jest przyjaciel. Dorastanie zatem otwiera młodzieży nową erę w rozwoju kontaktów społecznych. Stanowi to początek tzw. pozytywnej ekspansji poszukiwań¹

Należy podkreślić, że stosunki międzyludzkie mają charakter rozwojowy, przechodząc od powierzchownych form znajomości, do głębszych pokładów "ja". Każde niższe stadium rozwoju stanowi podstawę do pojawiania się wyższego. Wszelkie zaś stosunki międzyludzkie rozpoczynają się od mniej lub bardziej przypadkowego kontaktu powierzchownego. W miarę ich trwania kontakt ten zanika lub utrwała się i rozwija. Jeśli kontakty między partnerami nie natrafiają na szczególne trudności, to po pewnym czasie może dojść do przyjaźni.

Przyjaźń między dwojgiem osób należy do stosunków nieformalnych. Jako specyficzny ich związek nie podlega żadnym definicjom normatywnym, ani prawom logicznym. Przyjaźni nikt nie może z góry zaprogramować, narzucić, ani zakazać. Wyraża się ona w bezinteresownej sympatii, gotowości niesienia pomocy, wspólnym realizowaniu działań. Trwała przyjaźń między dwiema osobami może się zrodzić jedynie wtedy, gdy one dobrze się znają. U podstaw przyjaźni

¹ S. Baley. Psychologia wieku dojrzewania. Lwów 1931 s. 186.

leży wiedza o partnerze. Jest to tzw. wiedza wzajemna. Prawdziwi przyjaciele robią wszystko, aby ich życie jak najczęściej splatało się ze sobą.

Obserwując przyjaciół, pojawia się problem, czy oczekiwania młodych ludzi mają wpływ na trwałość ich wzajemnych stosunków? Czy występują jakieś różnice pod tym względem w ramach płci i wieku? Wydaje się, że osoby, które nie mają zbyt wysokich oczekiwań wobec przyjaciół, mają szansę na to, aby ich związki przetrwały, a w przyszłości ulegały dalszemu rozwojowi. Natomiast stosunki osób, które zbyt wiele oczekiwały od swoich przyjaciół, często się rozpadają lub ulegają po pewnym czasie wygaśnięciu. Dotyczy to zarówno chłopców, jak i dziewcząt²

Chcąc zagadnienie szerzej omówić, należy zwrócić uwagę na psychikę młodzieży i jej dążenia społeczne, znaczenie przyjaźni w codziennym życiu oraz uwarunkowania jej trwałości.

I. ROZWÓJ PSYCHICZNY MŁODZIEŻY I JEJ SPOŁECZNE DAŻENIA

Przez rozwój psychiczny rozumie się szereg zmian, jakie dokonują się w osobowości jednostki, powodujące to, że staje się ona zdolna do konstruktywnego uczestnictwa w codziennym życiu. Tego uczy się młodzież od lat wczesnoszkolnych. Pełne uczestniczenie z całym bogactwem dyspozycji psychicznych osiąga się dopiero w wieku dojrzałym. Na drodze do tej formy życia przechodzi młodzież wiele przemian osobowości. Normalny rozwój psychiczny czyni osobę coraz bardziej zdolną do pełnienia różnych ról społecznych³

Jednym z czynników określających normalny rozwój psychiczny oraz zdolność socjalizującą młodzieży są postawy kształtowane już w jej rodzinnym domu⁴ Chodzi głównie o wzajemną życzliwość. To zapewnia młodym poczucie bezpieczeństwa w sytuacjach nowych i trudnych. Dzięki wychowaniu domowemu i szkolnemu, poznają kulturę, w której żyją. Dom kształtuje światopogląd, a szkoła przekazuje określoną sumę wiedzy. Również katechizacja i poczynania duszpasterskie odgrywają

² W. Ptaszyńska. Życie psychiczne dorastającej młodzieży. Warszawa 1962 s. 32.

³ M. Żebrowska. Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży. Red. M. Żebrowska. Warszawa 1975 s. 627.

⁴ Z. Skorny. Proces socjalizacji dzieci i młodzieży. Warszawa 1976 s. 136.

znaczną rolę w utrwalaniu norm moralnych i przekonań religijnych⁵ Jednak rozwój ten kierowany przez dom i szkołę nie przebiega równo w życiu młodzieży.

W młodszym wieku życia młodzi, choć dążą do towarzystwa rówieśników, nie posiadają jeszcze poczucia wspólnoty celów i zadań. Choć uwaga ich jest już skierowana na wybraną osobę ze szkoły, lecz w istocie czują się jeszcze wobec siebie zamknięci. Staranne wykonywanie życzeń wynika raczej z pragnienia zachowania taktu, kultury i grzeczności⁶

W ciągu kolejnych lat znajomości, pogłębiają się więzy koleżeńskie i przyjacielskie. Nie stawia się specjalnych wymagań wybranej osobie. Owszem, chętnie razem chodzą do szkoły, a nawet kościoła, uczestniczą też w podobnych zajęciach pozaklasowych. W toku dalszego rozwoju zmieniają się jednak kryteria oceny kolegów i przyjaciół. Mają one charakter wyraźnie moralny. Przyjaciel powinien być sprawiedliwy, chętny do słuchania wynurzeń i bezinteresowny⁷

Okres szkolnej przyjaźni młodzieńczej wiąże się ze strukturą całej osobowości. Pod wpływem zmieniających się warunków następuje przeobrażenie istniejących w jednostce właściwości i pojawiają się nowe. Wyraźnie zmienia się rola i siła oddziaływania różnych czynników na procesy psychiczne, czynności i dynamikę młodej osobowości. Pogłębia się szereg zjawisk i powstają nowe kierunki rozwoju osobowości.

Dla zrozumienia mechanizmów rozwoju osobowości, istotna jest nie tylko analiza i ujęcie obiektywnej sytuacji młodych, ale również poznanie wymagań, jakie stawia im otoczenie. Centralnym ogniwem wyznaczającym rozwój jest "wewnętrzna pozycja", czyli własny stosunek do obiektywnej sytuacji i miejsca, w jakim się młodzi znajdują. Dla lepszego zrozumienia ich rozwoju psychicznego, potrzebne jest uwzględnianie tego, z czym oni wchodzi w dany okres, jakie posiadają możliwości i potrzeby.

Terminy i pojęcia osobowości oznaczają zawsze coś, co jest w niej "czynne". Do rzędu zjawisk osobowości należą więc złożone procesy motywacji, a także postawy, wartości, zainteresowania, uczucia, pretensje. Na ogół włącza się do nich także zdolności - zwłaszcza specjalne, częstokroć nadające kierunek osobowości. Do szczególnie

⁵ E. Mitek. Wychowanie katolickie w szkole i w domu. Red. E. Mitek. Wrocław 1996 s. 15.

⁶ Żebrowska, jw. s. 630-632.

⁷ Tamże s. 633.

dynamicznych aspektów osobowości już od najwcześniejszych okresów ontogenetycznego rozwoju różnicujących jednostki, zalicza się cechy temperamentu. Jest to ważny, względnie stały, wewnętrzny czynnik, wchodzący w skład struktury osobowości.

Silny i zrównoważony typ temperamentu stwarza sprzyjające warunki dla efektywnego uczenia się, zdobywania doświadczeń i przystosowania społecznego. Nie są to jednak warunki jednoznacznie decydujące o pomyślnym starcie młodzieży. W większym stopniu zależy on bowiem od właściwości, które zostały ukształtowane w procesie oddziaływań domu i szkoły, a nawet parafii.

Cechy temperamentu mają znaczenie w tym sensie, że wyznaczają w pewnym stopniu poziom "energii życiowej" i aktywności, ale jej uwarunkowanie zależy od pozabiologicznych czynników. W bezpośrednim związku z własną aktywnością młodych i jej uwarunkowaniem pozostaje ich motywacja do działania⁸

Charakterystyki osobowości w kolejnych okresach rozwojowych nie można dokonać bez uchwycenia przeobrażeń zachodzących w sferze motywacji do działania. Motywy odgrywają zasadniczą rolę w rozwoju osobowości, ponieważ stanowią główną siłę napędową do podejmowania wszelkich działań i rozwoju własnej aktywności. Rola zaś działania we wszystkich okresach rozwojowych jest ogromna.

W rozwoju ontogenetycznym zainteresowania powstają i kształtują się w kontaktach ze światem zewnętrznym. W okresie młodocianym mają one charakter płynny i niestały. Środowisko dostarcza bodźców powodujących powstawanie zainteresowań. Jedne rozwijają się szybciej i mają szansę utrwalania się, inne przemijają i giną. Łatwiej budzą się te, które harmonizują z określonymi zdolnościami jednostki w określonym wieku rozwojowym.

Zainteresowania młodzieńcze dotyczą licznych dziedzin, przedmiotów i osób. Sport i zabawy ruchowe należą do czołowych dociekań. Na drugim miejscu w sposób stały i trwałe utrzymują się zainteresowania poznawcze realizowane przez naukę szkolną. Są to spostrzeżenia, które można uznać za czynne i niezbywalne w procesie kształtowania młodej osobowości.

Wiek dorastania jest okresem szczególnym w rozwoju młodzieży. Na ten etap rozwojowy przypada szereg zmian. Po pierwsze - szybko i intensywnie dokonują się przeobrażenia anatomiczno-fizjologiczne, wśród których ważne miejsce zajmuje dojrzewanie płciowe. Po drugie -

⁸ Tamże s. 636-639.

mają miejsce przekształcenia w strukturze procesów psychicznych i osobowości. Centralne znaczenie w rozwoju umysłowym odgrywają procesy myślenia. Wzrasta zdolność do analizy i syntezy. Następuje przejście od myślenia konkretnego do abstrakcyjnego⁹

W związku z rozwojem myślenia kształtuje się mowa. Z każdym rokiem młodzież coraz poprawniej posługuje się językiem ojczystym, stara się wyrażać swoje myśli w sposób jasny i precyzyjny. Zrzucić jej można jednak nadużywanie żargonu uczniowskiego, jak również czasem nadmierne posługiwanie się frazesami, wynikającymi z chęci popisania się zdobytą wiedzą i sprawnością umysłu.

Na okres dorastania przypada również intensywny rozwój wyobraźni. Dzieje się to na skutek kształcącego wpływu takich przedmiotów, jak literatura, historia, geografia itp. W niektórych dziedzinach obserwuje się rozwój wyobraźni twórczej. Młodzież próbuje pisać wiersze, nowele, opowiadania, a także pamiętniki. Niektórzy okazują swoje aspiracje w malarstwie, muzyce i twórczości teatralnej.

Na rozwój umysłowy ogromny wpływ wywiera szkoła poprzez treści i metody kształcenia. Takie przedmioty, jak algebra, fizyka, matematyka i gramatyka, kształtują wydatnie sferę abstrakcyjną; historia i biologia - myślenie przyczynowo-skutkowe; rysunek i geometria - wyobraźnię przestrzenną. Obok szkoły dużą rolę odgrywa środowisko rodzinne ucznia, które może zarówno aktywizować, jak i hamować, rozwój moralno-religijny. W ramach polubienia przedmiotu czasem powstają nowe przyjaźnie¹⁰

W miarę wzrastania oraz dojrzewania fizjologicznego i psychicznego życie uczuciowe młodocianych bezustannie się pogłębia i wzbogaca. Obok tzw. uczuć niższych, związanych z zaspokojeniem podstawowych potrzeb życiowych, rozwija się w sposób wydatny wrażliwość na wartości wyższe: estetyczne i społeczne, moralne i religijne. Zupełnie nowe dotychczas nieznane możliwości przeżyć uczuciowych przynosi dojrzewanie seksualne. Znajomość z drugą płcią staje się źródłem doznań wzbogacających niezmiernie sferę uczuciową i życie osobiste młodzieży. Zwraca się też uwagę na swoiste cechy życia emocjonalnego dorastających. Jedną z tych cech jest wzmożona pobudliwość emocjonalna i towarzysząca jej drażliwość. Reakcje osób zaprzyjaźnionych są często nieproporcjonalne do wywołujących je

⁹ H. Kulas. Samoocena młodzieży. Warszawa 1986 s. 50.

¹⁰ E. Mitek. Zatraskanie o prawdziwą autoedukację. Red. E. Mitek. Wrocław 1996 s. 13.

bodźców.

Rozwój woli w tym okresie objawia się przede wszystkim jako dążenie do samodzielności, samostanowienia i "wyczynów". Pierwsze próby usamodzielniania przyjmują formę odmawiania posłuszeństwa, przeciwstawiania swoich racji, buntów przeciwko nakazom i zakazom rodzicielskim¹¹

Dążenie do samodzielności jest niewątpliwym przejawem dorastania społecznego i jako takie powinno być oceniane pozytywnie. Często jednak tendencje te przybierają formę wyjaskrawioną i grożą niepożądanymi następstwami. Młodzież nie mając życiowego doświadczenia, ekonomicznie zależna jest od rodziców i często pragnie prowadzić niekontrolowany tryb życia. Domaga się ona finansowania swych wygórowanych potrzeb i dąży do uzyskania jak najszybciej przywilejów dorosłości bez obowiązków stanowiących przecież ich podstawę.

Wraz z rozwojem podstawowych procesów psychicznych w sferze intelektu, uczuć i woli kształtują się u młodzieży ważne cechy osobowości, jak: zainteresowania, zdolności i uzdolnienia, charakter i światopogląd oraz postawy etyczne i społeczne, a także świadomość i samokontrola. Dlatego dobra organizacja procesu wychowania, eliminująca wpływy niepożądane, a wzmacniająca oddziaływanie pozytywnych bodźców jest w tym okresie niesłychanie ważna¹²

Jednym z bardzo ważnych symptomów wkraczania w nowy okres rozwojowy jest zmiana kierunku i charakteru zainteresowań. W tym okresie rozwojowym nie tylko rozszerza się krąg zjawisk i problemów, którymi młodzież się interesuje, ale także ustalają się i krystalizują indywidualne zainteresowania poszczególnych jednostek na wybranej jednej lub kilku dziedzinach. Następuje zatem zróżnicowanie i wyspecjalizowanie zainteresowań oraz ich rozszerzanie i pogłębianie¹³

Do specyficznych zainteresowań pojawiających się dopiero w wieku dorastania należą zjawiska psychologiczne, które powstają na tle rozwoju osobowości i wzrostu samoświadomości. Młodzież zaczyna zajmować się analizą własnych przeżyć, uświadamia sobie swoje zalety i wady, pragnie się zmieniać i doskonalić wewnętrznie. O wzroście

¹¹ R. Łapińska. Psychologia wieku dorastania. Warszawa 1966 s. 27.

¹² F. Śliwka. Znaczenie kary w wychowaniu dorastającej młodzieży. W: E. Mitek. Zatraskanie s. 231.

¹³ P. Kijek. Trwałość przyjaźni dziecięcych i młodzieżowych. Wrocław 1995 s. 12 (mps).

zainteresowań tego typu świadczy dobór lektury, filmu i widowisk o treści psychologicznej¹⁴

Na ogół przyjmuje się, że rozszerzanie zainteresowań młodzieży polega m.in. na przesuwaniu przedmiotów jednostkowych i konkretnych na zagadnienia bardziej ogólne i abstrakcyjne, związane z poglądem na świat oraz wartościami społecznymi i kulturowymi. W doborze nowych treści poznawczych ma wpływ przyjaciel.

W wieku dorastania pojawia się u młodzieży kryzys autorytetu rodziców i wychowawców, który często określa się mianem "konfliktu pokoleń". Jednym z jego powodów jest zmiana społecznej roli młodzieży, a nie dostrzegana przez dorosłych. Mogą one także powstawać wskutek braku zaspokojenia niektórych jej potrzeb, np. samodzielności. Źródłem konfliktów bywają odmienne upodobania oraz przyzwyczajenia dorosłych i młodzieży. Powstawanie nieporozumień jest również uzależnione od procesów dojrzewania seksualnego¹⁵

W związku z tym, że następuje rozluźnienie bliskich dotychczas kontaktów młodzieży z rodzicami i innymi osobami dorosłymi, powstają samorzutne zespoły wśród młodzieży. Łatwo można to zaobserwować zarówno na terenie szkoły, jak i w życiu środowiskowym. Najczęściej wyróżnianymi typami małych nieformalnych grup są: najbliżsi przyjaciele, małe "paczki", szersze grupy koleżeńskie, a nawet bandy.

Wielką rolę w procesie socjalizacji młodzieży spełniają organizacje i ruchy. Mają one szczególnie ważne znaczenie w wieku dorastania. W tym czasie ulegają rozluźnieniu więzy rodzinne, a nauczyciele i wychowawcy tracą swój dotychczasowy autorytet. Młodzi wciąż szukają towarzystwa rówieśników i pragną wspólnie podejmować różne działania. Uwzględniają one potrzeby i zainteresowania ich członków oraz dostosowują do nich formy swego działania. Przynależność do organizacji i ruchów umożliwia nawiązanie kontaktów społecznych z rówieśnikami i przyczynia się do zaspokojenia związanych z tym potrzeb. Wzmaga też poczucie własnej wartości i użyteczności społecznej, stanowi oparcie w trudnej sytuacji w rodzinie lub szkole. Uczy to poprawnego współżycia, uczula na sprawy społeczne, niweluje egoizm i separatyzm, rozwija umiejętność pomagania innym, a gorliwych

¹⁴ A. Ćwik *Kształtowanie charakteru chrześcijańskiego młodzieży*. W: E. Mitek *Zatroskanie* s. 161.

¹⁵ Skorny, jw. s. 171.

katolików zachęca do ewangelizacji swego środowiska¹⁶

Młodociani umacniają się społecznie. Proces ten zależy od rozwoju umysłowego, emocjonalnego i behawioralnego. Kontakty przyjacielskie są powodowane sytuacjami występującymi we współżyciu społecznym. Wielkie znaczenie ma zdolność zapamiętywania, wyobrażania i przewidywania skutków własnego działania. Również doniosłą rolę odgrywa język, którym posługują się młodzi. Jednostka stara się formułować pytania lub odpowiedzi w taki sposób, by móc wyrazić swe myśli.

Dom rodzinny jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem, w którym młodzi przebywają od czasu swoich narodzin. On decyduje o stopniu i poziomie ich współuczestniczenia. Potem w to miejsce wchodzi grupa koleżeńskie. Powstają wzajemne sympatie, rodzi się potrzeba przewodzenia i podporządkowania się normom społecznym. Stosunki przyjacielskie przybierają charakter osobisty, a nawet osobowy. Ważną rolę odgrywają tu uczucia między partnerami, zwłaszcza w kontaktach koedukacyjnych¹⁷

Oprócz wspólnych zainteresowań, w powstawaniu grup przyjacielskich pewne znaczenie mają cechy wyglądu zewnętrznego. Młodzi chętnie nawiązują kontakty z rówieśnikami o podobnym ubiorze, uczesaniu i obuciu oraz zachowywaniu się. Ważna jest tu sprawność fizyczna, sukcesy w sporcie, pewność siebie, odwaga, a także uczynność i postępy w nauce.

Niekorzystny wpływ na kontakty przyjacielskie wywierają nieuczciwe podejrzenia. Są one powodem narastania konfliktów w domu rodzinnym, niechęci do otoczenia rówieśniczego, a nawet zachowań agresywnych wobec kolegów. Nieuzasadnione podejrzenia przyjmujące formę insynuacji i oskarżeń wpływają destruktywnie na przebieg socjalizacji par przyjacielskich¹⁸

W wieku dorastania następuje z wielu powodów rozluźnienie bliskich dotychczas kontaktów młodzieży z rodzicami. Jej stosunek do domowników dorosłych cechuje krytycyzm połączony ze skrytością i niechęcią do zwierzania się, szukania u nich rady i pomocy. Na ogół stają się zamknięci, skryci i nieufni.

¹⁶ E. Mitek. Znaczenie najbliższego środowiska w kształtowaniu przeżyć religijnych dzieci. W: Jakość życia. Red. J. Krucina. Wrocław 1977 s. 263.

¹⁷ Łapińska, jw. s. 30.

¹⁸ Śliwka, jw. s. 234.

Młódzież przejawia bardzo silną potrzebę kontaktu społecznego, emocjonalnego, przy czym pragnie realizować ją przede wszystkim w obcowaniu z rówieśnikami i przyjaciółmi, a nie z dorosłymi. Więż z dorosłymi, jeśli nie słabnie, to zmienia swoją formę. Często jednak ulega osłabieniu w związku ze wzrostem potrzeby samodzielności i z nieumiejętnym postępowaniem dorosłych, którzy - kierując się przede wszystkim własnymi potrzebami, a nie młodzieży - pragną utrzymać jej dawny infantylny wyraz. Często też okazują nadmierną troskę, zewnętrzną serdeczność, która razi i niecierpliwi młodzież. Zachowanie takiej więzi wymaga jednak traktowania młodzieży bardziej po partnersku, prawie po dorosłemu¹⁹

U dorastającej młodzieży występuje z jednej strony tendencja do przebywania w samotności przejawiającej się w unikaniu towarzystwa innych osób, a z drugiej zaś - do nawiązywania kontaktów społecznych z rówieśnikami i przyjaciółmi. Zachowanie w pierwszej wersji łączy się ze skłonnością do refleksji, marzenia o przyszłości, podziwiania piękna przyrody. Natomiast tendencja do nawiązywania kontaktów społecznych przejawia się w potrzebie przyjaźni.

Powstają też "paczki" jako grupy nieformalne, w których funkcję więzi społecznej spełniają wspólne upodobania i zainteresowania pobudzające do podejmowania odpowiednich form działalności towarzysko - rozrywkowej. Powstają one na początku okresu dojrzewania. Później mają znaczny wpływ na rozwój społeczny młodzieży. Składają się zazwyczaj z kilku osób. Często są to koledzy ze wspólnego podwórka lub ulicy. Zależy im na codziennym spotykaniu się przy zabawie. Istnieją też "paczki" na terenie szkoły lub klasy. Ich członkowie pochodzą zwykle z podobnej grupy wiekowej i mają taki sam prestiż społeczny w grupie. Są też "paczki" rozrywkowe, które na ogół zbierają się razem poza szkołą w celu organizowania wspólnych zabaw. Do istotnych należą "paczki" instytucjonalne, spotykane w specyficznych środowiskach, np. harcerskich, obozowych, liturgicznych itp.

Członkowie paczek wspólnie przeżywają wolny czas, organizują różne imprezy rozrywkowe, np. prywatki, dyskoteki, wycieczki lub chodzenie razem na spacer. W każdej paczce są grupy zaprzyjaźnionych osób. Przyjaciele rozmawiają i dyskutują na tematy ich interesujące. Przy okazji kształtują poglądy i postawy oraz urabiają motywacje i hierarchię wartości.

¹⁹ H. Filipczuk. Potrzeby psychiczne dzieci i młodzieży. Warszawa 1980 s. 143.

Grupy przyjacielskie mają na ogół pozytywne cechy. Przejawia się to głównie we wpływie na osobę zaangażowaną. Przyjaźnie dają poczucie bezpieczeństwa i społecznego uznania. Osoby zaprzyjaźnione stają się wobec siebie szczerze, autentyczne w uczuciach i swobodne w rozmowach. Zauważa się u nich łatwość dobrego przystosowania społecznego. Mają poczucie własnej wartości. Cieszą się wśród rówieśników wysokim prestiżem. Wpływają na ustalanie wzorów i norm zachowania młodzieżowego. Mobilizują się do zachowywania psychicznej dojrzałości. Stanowią specyficzną siłę w dążeniu do niezależności²⁰

Są też spostrzegane negatywne cechy par przyjacielskich. Mogą przejawiać obojętność, czy niechęć wobec innych rówieśników. Stają się też czasem przyczyną postawy izolacjonizmu i elitaryzmu oraz snobizmu. Zauważa się to w przeświadczeniu, że są czymś lepszym niż pozostali.

II. ROLA PRZYJAŹNI W ŻYCIU MŁODZIEŻY

Przyjaźń występująca w okresie dorastania, nie jest znana w latach dzieciństwa. Wyrasta ona z uczuć bliskiego koleżeństwa. Przed okresem dorastania młodzi odczuwają potrzebę przebywania z wybraną przez siebie osobą. Tu zarysowują się pierwsze więzi przyjaźni. W wyborze takiej osoby ważniejsze są cechy zewnętrzne niż wewnętrzne. A więc pociągający wygląd, przyjemne usposobienie oraz powodzenie w nauce. Potem to się zmienia.

Młodzież potrzebuje przyjaciół i jest szczęśliwa, gdy ma takie osoby. Są to wybrani spośród najbliższych rówieśników. Większość młodzieży traktuje swoich przyjaciół na specjalnych prawach zaufania i współpracy. Mają oni własne zdanie odnośnie do ludzi starszych. Siebie traktują inaczej. Oceniają się nawzajem, mówią swobodnie o dobrych i złych cechach swojego charakteru. Nieraz nie wahają się powiedzieć sobie gorzką prawdę. Mówią o cechach osobowości i zachowaniu, jakiego nie lubią²¹

Sposób, w jaki ktoś jest akceptowany przez przyjaciół, wpływa na jego pojęcie o sobie, jak i też zachowanie w stosunkach społecznych. Jednostka lubiąca bliskie i osobiste kontakty z ludźmi, towarzyska

²⁰ E. Hurlock. Rozwój młodzieży. Warszawa 1965 s. 157.

²¹ Tamże s. 194.

i uspołeczniona, jest lepiej przystosowana niż utrzymująca dystans, czy samotna. Osoba uspołeczniona i wesoła jest bardziej popularna niż ktoś, kto trzyma się z dala od rówieśników²²

Przyjaźń sprzyja podejmowaniu czynności na korzyść partnera, udzielenie mu rady, pomocy, czy też opieki. Przyjaźni towarzyszy życzliwość, która może ulegać generalizacji również w stosunku do innych ludzi. Dlatego też przyjaźń wpływa bardzo korzystnie na przebieg socjalizacji, jej brak u młodzieży może przyczynić się do zaburzeń w rozwoju społecznym²³ w przyjaźni następuje dopełnienie się partnerów, co umożliwia im wzajemne zaspokojenie potrzeb.

Przyjaciele nie obawiają się mówić sobie o sprawach intymnych i rzadko ujawnianych przed innymi. Dzięki szczerości mogą osiąść wiedzę, której nikt inny nie zna i stanowi to dla nich często nagrodę. Prawdziwa przyjaźń prowadzi do przeświadczenia, że w każdej sytuacji można liczyć na pomoc i poparcie ze strony partnera. On słucha wynurzeń, dodaje otuchy, serdecznie się wyraża i czyni życzliwe gesty²⁴

Przyjaźń z życia młodzieży stanowi tę wartość, przez którą jest realizowana autentyczna więź z drugim człowiekiem. Młody partner daje z siebie najbardziej osobistą głębię przeżyć i nadzieją odwzajemnia się, co jest istotne w kształtowaniu charakteru.

Człowiek jako istota społeczna, odczuwa naturalną potrzebę obcowania z innymi ludźmi. Najlepiej czuje się wśród osób, które są mu życzliwe i przyjazne. Dlatego każdy pragnie mieć kogoś, kogo mógłby nazwać bliskim. W przyjaźni kontakty interpersonalne są oparte na wzajemności partnerów. Istotną rolę odgrywa tu zrozumienie oparte na wspólnych zainteresowaniach. Partnerzy pogłębiają swoje kontakty w ramach pełnionych przez siebie ról, dzięki czemu lepiej poznają się i rozumieją.

Najważniejsze cechy przyjaźni, to równość partnerska. Dotyczy ona wzajemnego szacunku, wspólnej troski o powodzenie, życzliwości, umiejętności współdziałania, gotowości niesienia pomocy i osiągania wspólnych celów. Być przyjacielem, to umieć dostosować się do rytmu, tempa oraz możliwości partnera. Nieraz należy zrezygnować z własnych egoistycznych korzyści dla dobra wspólnie wykonywanej pracy, czy też

²² Tamże s. 528.

²³ Skorny, jw. s. 194.

²⁴ L. Niebrzydowski. Przyjaźń i otwarcie w stosunkach międzyludzkich. Warszawa 1989 s. 383.

realizacji zadań²⁵

Częste kontakty pozaformalne pozwalają przewycięzać przeszkody stojące na drodze do pełnej akceptacji przyjaciela. Dużą rolę mogą tu odgrywać wzajemne zwierzenia z kłopotów i planów na przyszłość. W miarę lepszego poznania i emocjonalnego zbliżenia, partnerzy zaczynają coraz dokładniej rozumieć wzajemne reakcje. Wspólne przeżywanie zjawisk, posiadanie jednakowych doświadczeń, które cieszą, wytwarzają między partnerami poczucie więzi i odpowiedzialności za własne sprawy.

Wśród licznych rodzajów nieformalnych związków młodzieżowych zawsze ważne miejsce zajmuje przyjaźń. Chodzi tu o związek uczuciowy między dwiema osobami atrakcyjnymi dla siebie. Wyraża się on w bezinteresownej sympatii, gotowości niesienia pomocy, podobnych zainteresowaniach, a także wspólnym realizowaniu zadań.

Przyjaciela lubi się, wierzy mu się i jego towarzystwo przynosi zadowolenie. Nie należy on do rodziny, lecz ma się z nim wiele wspólnego i jest on osobą pociągającą. Przyjaciele są na ogół w równym wieku. Tak więc przyjaźń jest interakcją całkowicie dobrowolną, spontaniczną i nie można jej sprowadzić jedynie do tego, że dwie osoby mają ochotę na wspólne spędzenie czasu, lecz coś więcej; oznacza to, że pragną przebywać ze sobą również wtedy, gdy okoliczności nie są ku temu sprzyjające, wręcz gdy na to nie pozwalają. Przyjaciele chcą być ze sobą nawet wówczas, gdy wymaga to specjalnych zabiegów lub pokonywania wielu trudności. Prawdziwi przyjaciele pragną robić tak, by ich życie jak najczęściej spletało się ze sobą.

Przyjaźń jest związkiem interpersonalnym, który w najmniejszym stopniu wśród wszystkich innych może być zaprogramowany i określony, co do spełnianych w nim przez partnera ról. W przeciwieństwie do innych związków osobowych, przyjaźń nie rozpoczyna się żadną umową lub decyzją, nie wynika też z żadnej intencji, gdyż jest związkiem w pełni spontanicznym i dobrowolnym.

Przyjaźń młodzieńcza pojawia się w okresie dorastania. Młodociąni zaczynają dokonywać wyboru przyjaciela spośród wielu kolegów. Początkowo o tym decydują cechy zewnętrzne, lecz z czasem kładzie się akcent na wewnętrzne walory, a także zaangażowanie społeczne, poziom moralności i praktyki religijne. Uzyskana wiedza bierze się nie tylko z wygłaszanych o sobie sądów i obserwacji wzajemnego zachowania, lecz także z licznych wspólnych doświadczeń

²⁵ W. Rachalska. Miłość. Przyjaźń. Koleżeństwo. Warszawa 1970 s. 45.

oraz ujawniania siebie.

Najważniejszą cechą jest odczucie, rodzaj przeświadczenia, że wchodzi się we wzajemny kontakt z całą swoją osobowością, a nie tylko z pewną jej cechą, czy tylko pełnią rolą. W przyjaźni nie jest ważny zawód i posiadane stanowisko, gdyż nade wszystko liczy się to, na ile partner stanowi "alter ego" Przyjaciela nie zastępuje się, gdyż on jest indywidualnością niepowtarzalną. Tu obowiązuje autentyczność zarówno w sposobie bycia, jak także działania dla dobra drugiego²⁶

Z nawiązaną przyjaźnią łączą się pewne wartości, których spodziewają się partnerzy interakcji. Oczekuje się przede wszystkim uznania i szacunku, autentycznego sposobu bycia i pomocy, poparcia i podobieństwa postaw, podziwu dla charakteru i osiągnięć, otwartego sposobu bycia i zrozumienia²⁷

Związek przyjacielski dwóch osób może odzwierciedlać ich inwestycje. Istotą jest to, że powodzenie i zadowolenie jednej osoby, wpływa korzystnie dla drugiej. Sukces osobisty staje się autentycznie własnością partnera. Dzieje się to nawet wtedy, gdy przyjaciel nie odczuwa tego w sposób bezpośredni. Podobnie jest także ze stratą, a nawet cierpieniem bliskich osób.

Ważną sprawą w stosunkach przyjacielskich jest zdobycie informacji o partnerze. Przyjaźni nie może być tam, gdzie nie dysponuje się dostatecznie dużą wiedzą o sobie. Następuje to w trakcie otwierania się i podczas obserwacji partnera.

Rodzajem nagrody w stosunkach przyjacielskich jest zdobyte przeświadczenie, że w każdej sytuacji można liczyć na pomoc i oparcie ze strony partnera. Przyjaźń zakłada obustronną chęć wnoszenia własnego "ja" w związek, który charakteryzuje się gotowością do wzajemnej współzależności, angażowania się i liczenia na siebie. Poświęcony przyjacielowi czas, owocuje w postaci wartości, która podwyższa samoocenę i przyczynia się do umocnienia poczucia własnej użyteczności. Przyjaźń jest źródłem silnych uczuć, pamiętanych przez całe życie.

Obok radosnych uniesień, przyjaźń podlega kryzysom. Dzieje się tak dlatego, że rozwój przyjaźni, który prowadzi do systematycznego zacieśniania kontaktów, jednocześnie przyczynia się do ograniczenia swobody działania partnerów i zmusza do rezygnacji z pewnych wartości

²⁶ Niebrzydowski, jw. s. 262.

²⁷ Tamże s. 263.

lub wygod na rzecz drugiej osoby. Nic też dziwnego, że taki stan rzeczy może się nie podobać któremuś z członków diady. Zdarza się tak, szczególnie wtedy, gdy plany i dążenia partnerów nie są całkiem jednolite. Przełomowym momentem może być koniec szkoły podstawowej, albo początek średniej. Osoby wybierają różne kierunki nauczania, co wiąże się ze zmianą środowiska.

Innym źródłem napięć może być to, że dana osoba widzi w partnerze zagrożenie dla własnych interesów. Wydaje się, że dziewczęta bardziej niż chłopcy natrafiają na trudności w długotrwałym utrzymywaniu przyjaźni, jeśli to nie prowadzi do ślubu.

Przyjaźń deformuje się także w tych sytuacjach, kiedy od drugiej osoby wymaga się bezwzględnej jednomyślności, dążąc tym samym do narzucania jej swojej władzy, tzn. nie wolno inaczej sądzić, ani nawet myśleć niż strona druga²⁸

Do najczęściej występujących przyczyn nieporozumień między przyjaciółmi należą: rozbieżność zainteresowań i planów, niezgodność dążeń i poglądów, różne rozumienie postaw i pojęć, brak samokrytycyzmu i umiejętności panowania nad sobą.

W przyjaźni nie wystarczają kontakty powierzchowne. Można ich mieć pod dostatkiem, a mimo to cierpieć na osamotnienie. Tu potrzebne są spotkania bliskie, konkretne, życzliwe. Przyjaciel pragnie ufać i zwierzać się, mieć nadzieję w partnerze i zadowolenie.

U dorastającej młodzieży rodzi się pragnienie posiadania kogoś bliskiego, z kim można się spotkać i porozmawiać, wymienić poglądy i ustalić wspólne stanowisko na tematy interesujące obydwie strony. Tą osobą powinien być przyjaciel. Dorastanie otwiera nową erę w rozwoju kontaktów społecznych, choć w domu następuje oziębienie i ograniczenie stosunków z rodzicami. Właśnie to prowadzi do poszukiwania przyjaciela²⁹

Zagadnienie przyjaźni jest dla młodzieży bardzo ważne. Większość wierzy, że przyjaźń istnieje, szuka jej wokół siebie i tęskni za nią. Jedyne nieliczne jednostki zaprzeczają jej istnieniu lub na skutek doznanego zawodu podkreślają elementy interesowności przy zawieraniu związku przyjacielskiego.

Młodzież stawia pod adresem przyjaźni bardzo wysokie wymagania. Między przyjaciółmi musi istnieć wzajemne zrozumienie,

²⁸ J. Cierniak. Człowiek sprzymierzeńcem, czy wrogiem. Warszawa 1978 s. 117.

²⁹ B. Zazzo. Psychologia różnicowa wieku dorastania. Warszawa 1972 s. 336.

zaufanie, gotowość niesienia pomocy i wysłuchiwanie zwierzeń. Ważne jest również wzajemne uznanie dla cech osobowości partnera. We wczesnych fazach dorastania obowiązuje wyłączność, wierność, a także bezkompromisowe przywiązanie.

Każde uchybienie pod tym względem uważane jest za zdradę. Wyrazem tego są częste przysięgi "wiernej przyjaźni" i specjalne rytuały zawierania takiego związku dożgonnego. W późniejszym okresie przyjaźń staje się bardziej "życiowa". Następuje tolerancja w stosunku do wzajemnych błędów i wykroczeń. Przestaje obowiązywać bezwzględna wyłączność, a przyjaciela lubi się ze wszystkimi zaletami czy wadami.

Uczucie przyjaźni, przeżywane z taką intensywnością przez młodzież w okresie dorastania, ma wielkie znaczenie wychowawcze. Przyjaźń uczy młodzież zrozumienia psychiki innych ludzi i wnika w jej różnorodne przeżycia. wprowadza w odcienie i subtelności uczuć ludzkich. Wywiera nieraz olbrzymi wpływ na ukształtowanie się dalszego rozwoju psychiki młodocianych. Wpływ ten może być zarówno dodatni jak i ujemny. Dodatni jest w przypadku zaprzyjaźniania się z jednostką wartościową, o bogatej psychice, stojącą na wysokim stopniu rozwoju. Są też wypadki wpływów ujemnych, kiedy zawiera się przyjaźń z jednostką zdeprawowaną, wykolejoną i bezwartościową. Rodzice i wychowawcy mają tutaj wielkie zadanie do spełnienia: oddziaływać na młodzieńcze przyjaźnie tak, by zapewnić im dodatnie skutki.

Przyjaźń u młodzieży powstaje na skutek rozluźnienia więzów rodzinnych i nasilenia konfliktów z otoczeniem. Często szuka się oparcia w swojej grupie rówieśniczej, jednak obcowanie z obcą grupą nie zaspokaja potrzeb większej więzi uczuciowej i bardziej intymnego kontaktu osobistego³⁰

III. UWARUNKOWANIA TRWAŁOŚCI I WYGAŚNIĘCIA PRZYJAŹNI

Sposób traktowania przyjaciół ma duże znaczenie w trwałości tego związku. Wraz z rozwojem umiejętności wglądu społecznego i wzrostem taktu, przyjaźnie stają się bardziej trwałe. W okresie dojrzewania wiele przyjaźni zostaje zerwanych. Jest to częściowo wynikiem zmian w zainteresowaniach, jakie towarzyszą dojrzewaniu

³⁰ Żebrowska, jw. s. 742.

fizycznemu, a częściowo "negatywnej" postawy i zachowań charakterystycznych w tym okresie. Większość chłopców i dziewcząt, gdy ustosunkowuje się zbyt krytycznie do swoich rodzin i szuka przyjaciół. Znajduje ich w grupach o wspólnych zainteresowaniach.

Po osiągnięciu dojrzałości biologicznej wiele zerwanych przyjaźni zostaje ponownie zawiązanych. Przyjaźnie datujące się z okresu dzieciństwa dają najwięcej zadowolenia, ponieważ z dawnych lat pozostały wspólne przeżycia. Jednak wraz ze zmianą zainteresowań i ocen one już nie starczą i dlatego partnerzy poszukują innych rówieśników, z którymi poprzednio jeszcze się nie przyjaźnili.

Przyjaźń jako forma kontaktu emocjonalnego występuje na przestrzeni całego życia jednostki, jednakże narodziny tego zjawiska przypadają na okres dorastania lub na lata młodości. Ma to swoje psychologiczne uzasadnienie. Przyjaźń wyrasta z potrzeby posiadania kogoś, kto potrafi okazać całkowite zrozumienie, daleko idącą życzliwość i pomoc. Właśnie w okresie dorastania, kiedy równowaga psychiczna młodocianych jest mocno zachwiana, gdy nawiedza ich poczucie osamotnienia, a częste konflikty z otoczeniem utrudniają kontakty, potrzeba ta najsilniej dochodzi do głosu. Zazwyczaj przyjaźnie zawiązuje się między rówieśnikami tej samej płci. Zdarzają się również między osobnikami płci odmiennej lub różniącymi się od siebie wiekiem. Jednak formy takiej przyjaźni są już nieco inne.

Przyjaźń nie pojawia się nagle, lecz wyrasta zazwyczaj z koleżeństwa. Wraz z rozwojem psychicznym jednostki ulegają przeobrażeniom formy przyjaźni oraz jej motywy. We wczesnej fazie dorastania o wyborze przyjaciela decydują częściowo ich walory zewnętrzne, a więc ładny wygląd u dziewcząt, siła i zręczność u chłopców. Stopniowo jednak główną rolę zaczynają grać walory intelektualne, moralne, społeczne itp. W przyjaźni młodość stawia sobie wysokie wymagania. Ma to być uczucie wyłączone, wzniosłe, wierne i trwałe.

Młodość wymienia następujące motywy przyjaźni: potrzeba zwierzenia się, wzajemne zaufanie i zrozumienie, podobne zainteresowania, pomoc i uznanie dla cech osobowości partnera oraz wspólny los w określonej szkole lub klasie.

U podłoża przyjaźni występującej w wieku dorastania tkwi potrzeba nawiązania bliższych kontaktów emocjonalnych i intelektualnych z określoną osobą. Zaspokaja się ją przez wspólne spędzanie wolnego czasu, wypełnianie go interesującymi rozmowami, słuchaniem muzyki, spacerami lub innymi atrakcyjnymi czynnościami.

Kontakty przyjacielskie stwarzają okazję do zwierzeń i współprzeżywania zarówno wydarzeń radosnych, jak też przykrych. Szukania wzajemnej pomocy oraz poparcia w sytuacjach trudnych i konfliktowych.

Młodzież przy wyborze przyjaciela szuka przede wszystkim zaufanego powiernika, któremu można się zwierzyć w trudnych sytuacjach życiowych. On ma wykazywać pozytywne walory intelektualne, moralne i społeczne, także religijne.

W końcowej fazie dorastania wymagania pod adresem przyjaźni stają się bardziej tolerancyjne. Ceni się przyjaciela mimo pewnych wad, które posiada. Nie wymaga się również całkowitej wyłączności jak poprzednio.

Kształtowanie się przyjaźni i jej trwanie nie jest procesem nieodwracalnym. Przyjaźń, jak wiele uczuć, rodzi się, rozwija i trwa przez pewien czas. Wcześniej lub później kończy się, często nagle i nieoczekiwanie. Związki przyjacielskie przestają istnieć na skutek pojawiającej się bardziej atrakcyjnej osoby. Bywa też i tak, że te same czynniki, które w jednym związku sprzyjają jego umocnieniu, nie sprawdzają się w innym.

Na różnych poziomach rozwoju danego związku zmienia się sposób zachowania się partnerów względem siebie. Zdarza się także, że przyjaźń kończy się gwałtownie, niemal że w sposób dramatyczny, gdyż np. nagle okazuje się, że zawarcie przez partnerów danego związku opierało się na wyrozumowanych kalkulacjach.

Obok omawianych wyżej trudności i kryzysów, występujących w związkach przyjacielskich, mogą także pojawiać się innego rodzaju kłopoty, związane np. z brakiem tolerancji między przyjaciółmi, drażliwością itp. Wystarczy wymówka jednego z partnerów, czy słowa niezadowolenia z zachowania się drugiego, by ten od razu obraził się. W ten sposób kontakty ich na pewien czas ulegają zakłóceniu. Są bowiem ludzie, którzy nie znoszą jakiegokolwiek krytyki.

Zdaniem niektórych psychologów przyjaźń jako szczególny typ stosunków międzyludzkich pojawia się dopiero w okresie dorastania. Inni badacze twierdzą, że związki przyjacielskie wytwarzają się już we wcześniejszych okresach rozwojowych, lecz odmienny jest wtedy wzór i motyw jego wyboru. Zdaniem uczonych kryteria doboru przyjaciół zmieniają się w toku rozwoju wyraźniej u dziewcząt niż u chłopców. One odczuwają większą potrzebę przyjaźni i silniej przeżywają taki związek niż ich koledzy. Stosunkowo trwałe pary przyjaciół tworzą się u dziewcząt około trzynastego roku życia, u chłopców zaś około

szesnastego³¹

Stałość tych związków zależy od środowiska i okoliczności życiowych. Gdy uczniowie przechodzą ze szkoły podstawowej do średniej, nawiązują zwykle nowe przyjaźnie, zwłaszcza jeśli dawni partnerzy wybrali inny kierunek. Zmiana miejsca zamieszkania, przeniesienie się do innej szkoły, powodują także rozluźnienie, a po pewnym czasie nawet ich całkowite zerwanie. Przez jakiś czas, trwający zwykle do kilku miesięcy pobytu w innej szkole, dawni przyjaciele utrzymują jeszcze ze sobą kontakt osobisty lub korespondencyjny, staje się on jednak coraz rzadszy i zmienia się w zwykły stosunek koleżeński lub zupełnie wygasa. Przyjaciele odczuwają bowiem potrzebę bardziej bezpośrednich i częstych, niemal codziennych kontaktów. Jeśli nie sprzyjają ku temu warunki, zanika taka potrzeba.

Najbardziej ściśle przyjaźnie nawiązują ze sobą koledzy "z ławy szkolnej", uczęszczający do tego samego oddziału. Oprócz problemów osobistych łączą ich wspólne sprawy związane ze szkołą, która stanowi przecież najważniejszy teren ich życia i działalności. Oczywiście utrata przyjaciela, czy jego zmiana, może nastąpić z wielu innych powodów, poważniejszych niż tylko przypadkowe okoliczności. Prawdopodobnie im większe wymagania stawia się przyjaźni, w im silniejszym stopniu żąda się od partnera wyłączności uczuć i bezwzględnej wierności, tym bardziej niepewne są losy takiego związku. Niewiele bowiem osób potrafi sprostać tak dużym wymaganiom.

Zwykle przyjaźń kończy się stopniowo, niezauważalnie i bezboleśnie. Dzieje się tak na skutek malejących możliwości wzajemnego nagradzania się partnerów. W związku z tym, częstość dobrowolnych interakcji zmniejsza się stopniowo, aż do całkowitego ich zaniku. Przyjaźń może się rozpaść także wtedy, gdy zmienia się model wzajemnej zależności. Może to mieć miejsce wówczas, gdy jeden z partnerów wstępuje do seminarium, zakonu lub zawiera związek małżeński, albo zmienia miejsce zamieszkania. Najczęściej jednak takie zmiany nie mają większego wpływu na prawdziwą przyjaźń. Z czasem może się zdarzyć, że partnerzy "zaczynają znać się coraz mniej", gdyż między innymi nie wymienia się już poglądów na bieżące sprawy i wydarzenia. Rola nagradzająca związku może się także zmniejszyć na skutek tego, że nieoczekiwanie zmienia się dotychczasowy poziom aspiracji lub sytuacja życiowa partnerów. Na przykład, jeden z przyjaciół pragnie kształcić się dalej, drugi zaś podejmuje pracę zawodową.

³¹ M. Przetacznikowa. Na przełomie dzieciństwa i młodości. Warszawa 1972 s. 141.

Trudności mogą również mieć swoje źródło w zmianie obrazu własnego "ja". Na skutek tego partnerzy mogą stawać się wobec siebie osobami coraz mniej nagradzającymi. Tym samym następuje osłabienie ich wzajemnej więzi.

Jedną z przyczyn wygaśnięcia przyjaźni może być także okoliczność, że przyjaźń została zawarta w momencie, gdy jeden z partnerów usilnie poszukiwał kogoś bliskiego, kto pozwoliłby mu przezwyciężyć kryzys tożsamości i przetrwać ciężkie chwile załamania. Z momentem, gdy znaleziony partner pomógł mu w przezwyciężeniu kryzysu, pospiesznie zrywa dany związek, ponieważ na dalszą metę nastawiony jest bardziej np. na robienie kariery, niż szukanie akceptacji swoich poczynań u kogoś mu bliskiego. W takiej sytuacji dalsza przyjaźń byłaby rodzajem jałmużny dla jednej ze stron.

ZAKOŃCZENIE

Przyjaźń młodzieńcza jest wielką wartością wewnętrzną. Jest procesem naturalnym występującym u każdego młodego człowieka poprawnie się rozwijającego pod względem psychicznym. Powinni tę wartość, a nawet bogactwo duchowe, dostrzegać rodzice, nauczyciele, wychowawcy, katecheci i parafialni duszpasterze.

Przyjaźń nie pojawia się nagle. Ma ona swój czas wzrastania i pojawia się m.in. W dążeniach społecznych młodych ludzi. Rola przyjaźni w tym okresie jest ogromna. Może też kształtować związki powołania życiowego, w tym również do kapłaństwa i życia zakonnego, a nade wszystko do małżeństwa.

Przyjaźń młodocianych opiera się na określonych wzorach i ideałach. W grupach młodzieży katolickiej zauważa się wzmożoną religijność, a przyjaźń umacnia się modlitwą do świętych i życiem sakramentalnym. Maryja staje się powierniczką ich zmartwień, a Jezus jedynym wybawicielem i obrońcą.